

Fotoelektrický jev

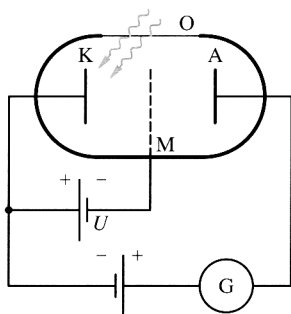
- rovnovážné záření - záření černého tělesa, kdy se v dutině stejně pohltí, jako vyzáří
- kvantová hypotéza - záření vydávané a pohlcované jednotlivými atomy zahřátého tělesa nemůže mít libovolnou energii, ale jedná se o určitá kvanta $E = h \cdot f$

Fotoelektrický jev je takový jev, při němž v obvodu elektrického proudu buď vzniká nebo se mění elektrický proud, jestliže některá část obvodu je osvětlena.

Rozlišujeme :

- vnější fotoelektrický jev (fotoemise) - světlo dopadající na povrch kovu může z něho uvolňovat elektrony
- fotovodivost - snížení elektrického odporu osvětlené části některých polovodičů
- hradlový fotoelektrický jev - vznik elektrického napětí mezi dvěma prostředími (například kov a polovodič)

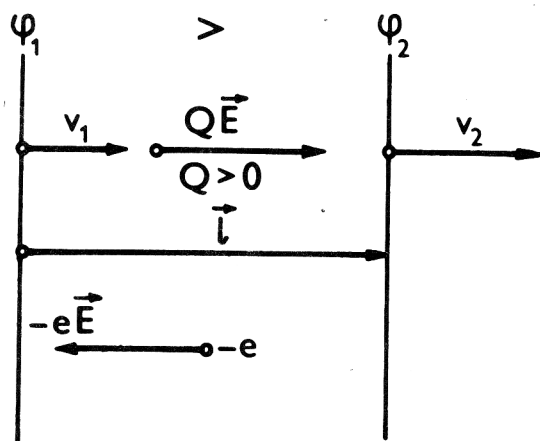
Vnější fotoelektrický jev

2-3 Schéma experimentu ke studiu fotoefektu (O – okénko, K – katoda, A – anoda, M – mřížka, G – galvanometr)

Pojem brzdné napětí

Pro vyšetření kvantové povahy světla má zvláštní význam vnější fotoelektrický jev, protože interakci záření s látkou lze posuzovat podle chování uvolněných

Obr. 4.8

fotoelektronů, jejichž pohyb ve vakuu se dá ovlivňovat elektrickým polem. Takové pole je charakterizováno hladinami potenciálu $\varphi = \text{konst.}$ a intenzitou $\vec{E}$ /na obr.4.8 je pro jednoduchost nakreslen případ homogenního pole/. Má-li částice s nábojem $Q > 0$ na hladině potenciálu $\varphi_1 = \text{konst.}$ kinetickou energii $\frac{1}{2} m v_1^2$, pak mechanickou prací síly, již elektrické pole působí na částici, vzroste její kinetická energie na hladině potenciálu $\varphi_2 < \varphi_1$ na hodnotu $\frac{1}{2} m v_2^2$ podle rovnice

$$A = Q(\varphi_1 - \varphi_2) = \Delta W_k = \frac{1}{2} m v_2^2 - \frac{1}{2} m v_1^2.$$

Elektron nese náboj $Q = -e = -1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$ / elementární náboj / :

1. pohyb elektronu ve směru pole /ve směru $\vec{E}$ /

$$A = -e(\varphi_1 - \varphi_2) = -eU = \Delta W_k < 0, \quad /4.30/$$

elektron je brzděn, $U = \varphi_1 - \varphi_2$ je brzdné napětí;

2. pohyb elektronu proti směru pole

$$A = -e\vec{E} \cdot \vec{l} = -e(\varphi_2 - \varphi_1) = -e[-(\varphi_1 - \varphi_2)] = eU = \Delta W_k > 0; \quad /4.31/$$

v tomto případě je úbytek potenciálu /ve směru pohybu hodnota dřívější minus hodnota pozdější či vzdálenější/ $\varphi_2 - \varphi_1$, napětí U je urychlující napětí.

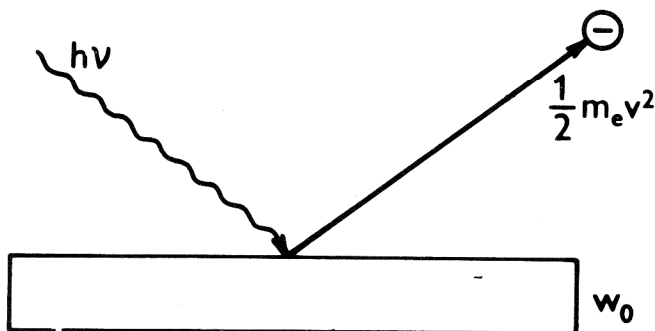
Při napětí $U = 1 \text{ V}$ získá elektron energii

$$\Delta W_k = W = eU = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C} \cdot 1 \text{ V} = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ J} = 1 \text{ elektronvolt} = 1 \text{ eV}$$

/4.32/

Jednotka elektronvolt je vhodnou mírou pro energii mikročástic. Jeden elektronvolt / 1 eV/ je tedy energie, kterou získá /nebo pozбудe/ elektron v elektrickém poli mezi dvěma místy, mezi nimiž je napětí 1 volt.

Princip vnějšího fotoelektrického jevu je schematicky naznačen na obr. 4.9. Dopadá-li ve vakuu na kov monochromatické záření o frekvenci ν dochází k uvolnění slabě vázaných elektronů z kovu do vakuu. Energetická bilance je jednoduchá a lze ji popsat vztahem

Obr. 4.9

$$h \cdot \nu = \frac{1}{2} m_e v^2 + W_0 \quad /4.33/$$

kde člen $h \cdot \nu$ představuje energii kvanta záření vstupující do reakce, člen $\frac{1}{2} m_e v^2$ představuje kinetickou energii elektronů vystupujících z kovu s rychlostí v a W_0 se nazývá výstupní práce a představuje energii potřebnou na uvolnění elektronu z kovu s nulovou rychlostí.

Položíme-li $W_0 = \epsilon_0 = h\nu_0$, pak ν_0 je mezní frekvence /nejmenší frekvence/ monochromatického záření, jež vůbec ještě může elektrony z kovu uvolnit. Má pro různé kovy různé hodnoty a nazývá se charakteristická frekvence ν_0 . Z bilance /4.33/

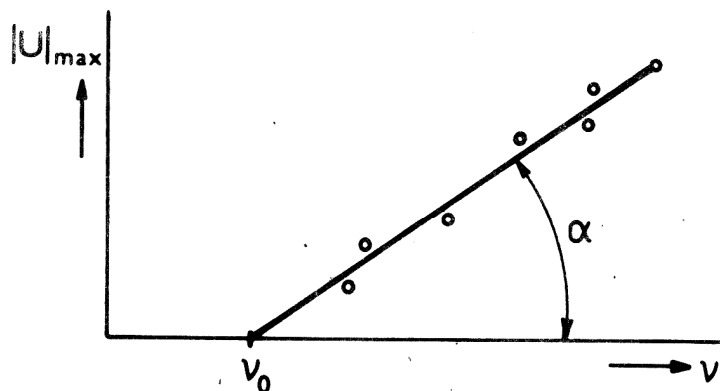
tedy plyne Einsteinova rovnice

$$|U|_{\max} = \frac{h}{e} (\nu - \nu_0),$$

14.341

vyjadřující lineární závislost energie uvolněných fotoelektronů, měřenou brzdným napětím $|U|_{\max}$, na frekvenci ν monochromatického záření, znázorněnou na obr. 4.10. Směrnice přímky

$$\operatorname{tg} \alpha = \frac{h}{e},$$

vyjádřená podílem u n i v e r -
s á l n í c h konstant h
/Planckova konstanta/ a e /ele-
mentární elektrický náboj/ má
hodnotu, odpovídající s velkou
přesností experimentálně zjiště-
ným hodnotám. Zvláště přesná mě-
ření vykonal Millikan /1916/.

1. Pro každý kov existuje určitá mezní frekvence f_0 (a jí odpovídající mezní vlnová délka λ_0) taková, že elektrony se uvolňují pouze při ní a vyšších frekvencích (obr. 2-4). Jestliže je frekvence f záření menší než mezní frekvence, fotoelektrický jev nenastává. Elektrony z cesia se budou například uvolňovat již viditelným světlem ($f_0 = 467 \text{ THz}$, $\lambda_0 = 642 \text{ nm}$), zatímco ze stříbra budou uvolňovány až ultrafialovým zářením ($f_0 = 1136 \text{ THz}$, $\lambda_0 = 264 \text{ nm}$).
2. Je-li frekvence záření vyšší než mezní, bude proud protékající obvodem úměrný intenzitě záření.
3. Energie elektronů, které se z kovu uvolňují, roste lineárně s frekvencí záření.